

**การสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทา  
ในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ**  
**A Synthesis of the Middle Way in Theravada  
Buddhist Philosophy for using as the Business Ethics**

บุตศรี แผนพุทธา

Budsri Phaenputtha

99/78 หมู่1 ตำบล ธนุ อำเภอกุทัย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา 13000,เ

99/78 No.1 Sub- District Thanu, Uthai District,

Phra Nakhon Si Ayutthaya 13000, Thailand

Email : p.budsri@gmail.com

Received : April 18, 2019

Revised : May 2, 2019

Accepted : May 9, 2019

### บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของคณาจารย์เรื่อง “การสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ” มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ๒) เพื่อวิเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ๓) เพื่อสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ มุ่งให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ของการกระทำ คือ มุ่งผลประโยชน์สูงสุด หรือมุ่งกำไรสูงสุดให้กับเจ้าของธุรกิจเป็นหลัก แต่ไม่ให้ความสำคัญกับผู้กระทำ และวิธีการกระทำ ส่วนหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาท ให้ความสำคัญกับผู้กระทำ วิธีการกระทำและผลลัพธ์ของการกระทำ สำหรับความต้องการในผลลัพธ์ของการกระทำในทางธุรกิจ คือ เพื่ออำนวยความสะดวกในการพัฒนามนุษย์ผ่าน ๓ ขั้นตอน คือ ๑) ทำให้เกิดสะดวกสบายและมีความปลอดภัย ๒) มีจิตที่ดีบริสุทธิ์ และ ๓) มีเสรีภาพภายในจิตใจ สำหรับผลจากการสังเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ และหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ คือ หลัก 3R ประกอบด้วย ๑) Right Actor คือ ผู้กระทำใช้ปัญญาในการทำธุรกิจประกอบด้วยเจตนาดี ๒) Right Action คือมีวิธีการทำธุรกิจด้วยทักษะที่ดีและมีศีลธรรมรองรับ ๓) Right Commitment คือ ทำธุรกิจด้วยความมุ่งมั่นในผลลัพธ์ เพื่อประโยชน์สุขของทุกคน

**คำสำคัญ :** หลักมัชฌิมาปฏิปทา, พุทธปรัชญาเถรวาท, จริยศาสตร์ประโยชน์นิยม

## Abstract

This article is part of a dissertation entitled “A Synthesis of the Middle Way in Theravada Buddhist Philosophy for using as the Business Ethics” has three objectives: 1) to analyze Utilitarianism of John Stuart Mill Ethics using as the Business Ethics 2) to analyze Middle Way in Theravada Buddhist Philosophy using as the Business Ethics 3) to synthesize of the Middle Way in Theravada Buddhist Philosophy for using as the Business Ethics. This is a documentary research. The research was found that Utilitarianism of John Stuart Mill Ethics concept lays considerably great emphasis on achievement of maximum Profits for Business owner but negligent the Actor and Action as for the Middle Way in Theravada Buddhist Philosophy lays considerably great emphasis on Actor, Action and Achievement. For the needs in the achievement in business is to facilitate human development through 3 stages, these are material comfort and security, mental well-being and inner freedom. For the result from the synthesize of Utilitarianism of John Stuart Mill Ethics concept and the Middle Way in Theravada Buddhist Philosophy for using as the Business Ethics is Model 3R consist of 1) Right Actor : meant those who run business with Intelligence and consisting of well-intentioned 2) Right Action : meant those who run business with good skills and morality and 3) Right Commitment : meant those who run business with commitment in achievement for the benefit of everyone.

**Keywords :** Middle Way, Theravada Buddhist Philosophy, Utilitarianism

## บทนำ

ในการดำเนินชีวิตสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์<sup>๑</sup> คือการมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดี ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะนำเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆไปสู่ผู้บริโภค หรือเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคในสังคม กิจกรรมนั้นก็คือการทำธุรกิจ เนื่องจากการทำธุรกิจเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อสังคมและสังคมก็มุ่งหวังความถูกต้องตามกฎหมายและดำเนินธุรกิจอย่างมีจริยธรรม โดยที่ผู้ประกอบการ หรือนักธุรกิจยังคงได้กำไรสูงสุดตามที่ต้องการ

<sup>๑</sup> วิศย์ วิศเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓.

ในท่ามกลางภาวะของการแข่งขันทางธุรกิจ องค์กรธุรกิจที่มีกำไรสูงเปรียบเสมือนมีเครื่องประกันความอยู่รอดและความมั่นคง ซึ่งแต่ละองค์กรธุรกิจพยายามดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายคือกำไรให้มากที่สุดเพื่อความอยู่รอด องค์กรธุรกิจที่ขาดทุนก็ต้องปิดกิจการและออกไปจากวงการ ดังนั้น การทำกำไรให้สูงสุดเพื่อบรรลุเป้าหมายและความอยู่รอดจึงเป็นความรับผิดชอบหลักของการดำเนินธุรกิจ นักธุรกิจส่วนหนึ่งจึงต้องทำทุกวิถีทาง แม้จะเป็นวิธีที่ไม่ถูกต้อง เพื่อให้องค์กรของตนอยู่รอดได้อย่างมั่นคง ดังที่เจมส์ ไมเคิลแมน มองว่าการแข่งขันทางธุรกิจเป็นสภาวะแห่งการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดในทุกวิถีทาง และองค์กรธุรกิจ ที่ว่องไวและแข็งแกร่งกว่าจะอยู่รอด ผู้ที่เชื่องช้าจะตายไป<sup>๒</sup> การดำเนินธุรกิจในลักษณะนี้ได้กลายมาเป็นวิถีปฏิบัติสากลในระบบการค้าเสรีทั่วทุกภูมิภาคของโลก โดยมีรากฐานจากแนวคิดแบบตะวันตก ที่มีทัศนะว่า หน้าที่หลักของการดำเนินธุรกิจ คือการแสวงหากำไรสูงสุด อันเป็นอิทธิพลมาจากแนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล ที่ชื่อว่า มิลตัน ฟรียดแมน (Milton Frieman) ที่ได้กล่าวว่า “หน้าที่หนึ่งเดียวของบริษัท คือการใช้ทรัพยากรของบริษัท และประกอบกิจกรรมที่เพิ่มผลกำไร ตราบเท่าที่อยู่ในกฎของการแข่งขัน”<sup>๓</sup>

ในการดำเนินธุรกิจในประเทศไทยก็คล้ายกับประเทศทุนนิยมอื่นๆ ที่ภาคธุรกิจมีบทบาทสำคัญ และในขณะเดียวกันก็มีความเป็นห่วงต่อสภาพแวดล้อม ความปลอดภัยของประชาชนที่เป็นผลจากการที่ภาคธุรกิจใช้ทรัพยากร ทำการผลิตสินค้าออกมาเป็นจำนวนมาก เช่น สินค้าที่ผลิตนั้นมีความปลอดภัยหรือไม่ องค์กรธุรกิจมีกระบวนการผลิตที่ปลอดภัยต่อพนักงาน สังคมและสภาพแวดล้อมเพียงใด องค์กรสร้างกำไรที่เหมาะสมกับต้นทุนและยุติธรรมต่อผู้บริโภคหรือไม่ นักวิชาการ นักการเมือง และผู้นำสังคมที่ติดตามความเคลื่อนไหวในภาคธุรกิจได้แสดงความห่วงใยต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันว่า ธุรกิจจะไม่สามารถมีความเจริญต่อเนื่องได้หากไม่คำนึงถึงเรื่องจริยธรรมด้วย<sup>๔</sup>

จากการดำเนินธุรกิจในช่วงปี ๒๕๔๐-๒๕๔๒ ที่ต้องประสบกับปัญหามากมายและนำไปสู่ภาวะล้มเหลวในการจัดการขององค์กรธุรกิจจำนวนมาก เมื่อได้วิเคราะห์สาเหตุแล้ว นักธุรกิจและนักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ถ้าหากนักธุรกิจของไทยดำเนินธุรกิจอยู่ภายใต้กฎระเบียบที่ถูกต้อง มีความชัดเจนในการจัดการก็จะสามารถดำรงไว้ซึ่งธุรกิจของตนเองได้ อีกทั้งยังสามารถช่วยทำให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง แต่การล่มสลายของหลายๆ องค์กรธุรกิจขณะนั้นล้วนแล้วแต่มีส่วนเกี่ยวเนื่อง

<sup>๒</sup> อังใน ปรีชา ช่างขวัญยืน, ทุนนิยมกับพระพุทธศาสนา, วารสารพุทธศาสนศึกษา ปีที่๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

<sup>๓</sup> Milton Frieman, “The Social responsibility of business is to increase its profits”, in Perspective in Business Ethics, International Edition, edited by Laura Pincus Hartman, (Singapore : McGraw Hill, 1998), p 251.

<sup>๔</sup> อนิวัช แก้วจันทร์, จริยธรรมทางธุรกิจ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (สงขลา : นาคีลปโมฆณา จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๗๘.

กับการดำเนินธุรกิจที่ไม่โปร่งใส ขาดการนำหลักจริยธรรมมาใช้ ธุรกิจส่วนใหญ่ดำเนินงานบนความเห็นแก่ตัว เพื่อประโยชน์ขององค์กรและเจ้าของเป็นสำคัญ<sup>๕</sup> การดำเนินธุรกิจที่สอดคล้องถึงการขาดจริยธรรม และการไม่คำนึงถึงความเสียหายหรือผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อสังคมชุมชนและกลุ่มบุคคลต่างๆ เกี่ยวข้องอยู่ในธุรกิจแทบทุกด้าน เช่น ในธุรกิจการผลิต โรงงานอุตสาหกรรม ธุรกิจการก่อสร้าง ธุรกิจโรงแรมและการท่องเที่ยว ธุรกิจด้านการบริการ การตลาด การเงิน หุ่น ตลาดหลักทรัพย์ ธุรกิจส่งออก เป็นต้น พฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบและไม่ถูกต้องทางจริยธรรมดังกล่าวมีมานาน และปรากฏเป็นข่าวโดยเห็นได้จากการนำเสนอของสื่อต่างๆ เช่น ทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น<sup>๖</sup> และในปัจจุบันก็ยังปรากฏให้เห็นอยู่เช่นเดิม

ปัญหาการกระทำที่ขาดหลักจริยธรรม ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม การหลบเลี่ยงกฎหมาย ในแวดวงธุรกิจเช่นนี้ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นในภาคธุรกิจในปัจจุบัน โดยเฉพาะปัญหาที่มีการกล่าวถึงกันอยู่บ่อยๆ คือ เรื่องการคอร์รัปชัน การให้สินบน การรับสินบน ฯลฯ จากวิกฤติทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในปี ๒๕๔๐ ปัญหาเหล่านี้ทำให้รัฐบาลต้องขอความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund – IMF) การวิเคราะห์สาเหตุของวิกฤตินี้ นักวิชาการหลายกลุ่มชี้ให้เห็นว่าปัญหาคอร์รัปชันเป็นสาเหตุสำคัญของความเลวร้ายที่ทำลายระบบเศรษฐกิจไทย<sup>๗</sup> ปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมในแวดวงธุรกิจดังกล่าวนี้นี้ แม้จะมีผู้ทรงคุณวุฒิระดับผู้นำของประเทศไทยได้เคยปรารภ แสดงความห่วงใยโดยการแสดงปาฐกถา การอภิปราย และการแสดงข้อคิดข้อเสนอในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการมาหลายครั้ง เช่น อดีตนายกรัฐมนตรี อานันท์ ปันยารชุน ก็ได้เน้นถึงความสำคัญของการมีจริยธรรมในการบริหารทางเศรษฐกิจตอนหนึ่งว่า “...การทำธุรกิจเพื่อกำไรไม่ใช่สิ่งที่ผิด แต่กำไรต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย และจริยธรรม เราไม่พัฒนาเศรษฐกิจอย่างเดียว ต้องพัฒนาจริยธรรม และวัฒนธรรมของสังคม ต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นการพัฒนาด้วยความยั่งยืน (Sustainable development)...”<sup>๘</sup> และยังได้ชี้แนะว่าในการบริหารธุรกิจน่าจะรวมถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในส่วนรวมด้วย แต่แนวคิดและข้อสังเกตของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวก็มีได้นำไปสู่ความสนใจอย่างจริงจังในกลุ่มผู้นำทางธุรกิจที่จะได้วางนโยบายหามาตรการ ในการพัฒนาบุคลากรหรือทุนมนุษย์<sup>๙</sup> ที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด หรือพัฒนาระบบเพื่อป้องกันและการแก้ไขการกระทำที่ขาดหลักจริยธรรมในการดำเนินธุรกิจ

<sup>๕</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

<sup>๖</sup> กัลยารัตน์ ธีระธนชัยกุล, *จริยธรรมทางธุรกิจ*, (กรุงเทพมหานคร : ปัญญาชน, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘๘.

<sup>๗</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๘-๑๘๙.

<sup>๘</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๙.

<sup>๙</sup> ธเนศ เทชะเสน, พลวัฒน์ ชุมสุข, “ทุนมนุษย์ในทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ”, *วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙) : ๑๑๙.*

เช่น การส่งเสริมรณรงค์ให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย จรรยาบรรณ การตั้งคณะกรรมการที่มีอำนาจในการควบคุมติดตามให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้ที่กระทำผิดทางจรรยาบรรณ หรือจริยธรรม เป็นต้น จึงทำให้ผู้บริหารธุรกิจมีความประพฤติดีมีขอบที่มีลักษณะรุนแรงมากขึ้น และปัญหาความประพฤติผิดทางจริยธรรมในแวดวงธุรกิจเหล่านี้ยังไม่ได้ได้รับความสนใจจากนักวิชาการด้านบริหารธุรกิจ หรือนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง จะทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยหาสาเหตุและเสนอแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาจริยธรรมของนักธุรกิจ ส่วนในสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านวิชาการบริหารธุรกิจก็ได้บรรจุหลักสูตรการสอนวิชาจริยธรรมธุรกิจในทุกสถาบัน หรือในบางสถาบันไม่มีการสอนสอดแทรกเกี่ยวกับหัวข้อนี้ในวิชาใดๆ ของหลักสูตรบริหารธุรกิจเลย<sup>๑๐</sup>

จากการดำเนินธุรกิจที่ขาดจริยธรรม โดยไม่ให้ความสนใจจากผลกระทบจากการกระทำของตนสนใจเพียงเพื่อมุ่งผลประโยชน์ตน และองค์กรเป็นหลัก คือ ดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อให้ได้กำไรสูงสุด จึงทำให้ปัญหาเกิดขึ้นมากมายทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เมื่อทำการวิเคราะห์จะพบว่า ในการดำเนินธุรกิจในปัจจุบันส่วนมากได้มีการนำแนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ในทัศนะของ จอห์น สจ๊วต มิลล์<sup>๑๑</sup> ซึ่งเป็นแนวคิดที่ยอมรับ “ประโยชน์” หรือ “หลักมสุข” (The Greatest Happiness Principle)<sup>๑๒</sup> เป็นรากฐานของศีลธรรม โดยหลักมสุข ถือว่า “การกระทำที่ถูกต้อง คือ การกระทำที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดความสุข (Happiness)... และการกระทำที่ผิด คือ การกระทำที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดสิ่งที่สวนทางกับความสุข...”<sup>๑๓</sup> แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยม เป็นหลักการที่ทำให้ความสำคัญที่ “ผลลัพธ์ของการกระทำ” หรือแบบมุ่งผลลัพธ์<sup>๑๔</sup> เป็นแนวคิดจริยศาสตร์ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินความผิดถูกชั่วดี กล่าวคือ การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดแก่คนจำนวนมากที่สุด เป็นการกระทำที่ถูกต้อง และหลักการนี้ตีความทางธุรกิจได้ว่า “การกระทำที่ถูกต้อง คือ การทำประโยชน์สูงสุดให้กับธุรกิจ หรือการทำผลกำไรสูงสุดให้กับกิจการ”

<sup>๑๐</sup> กัลยารัตน์ ธีระชนชัยกุล, **จริยธรรมทางธุรกิจ**, (กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน, ๒๕๕๓), หน้า ๑๘๘.

<sup>๑๑</sup> Mill, J. S. **Utilitarianism, On Liberty, Essay on Bentham**, edited by Mary Warnock, 6<sup>th</sup> Ohio : The world publishing company, 1970.

<sup>๑๒</sup> Philip, Stokes, **Philosophy 100 Essential Thinkers: the ideas that have shaped our world**, (UK: Arcturus Publishing, 2012), p 205.

<sup>๑๓</sup> Ibid., p 206 (actions are right in proportion as they tend to promote happiness, wrong as they tend to produce the reverse of happiness).

<sup>๑๔</sup> วันชัย สุขตาม, “การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์”, **วารสารมหาจุฬาลงกรณวิชาการ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙)** : ๘๖.

สำหรับหลักมัชฌิมาปฏิปทา<sup>๑๕</sup> ในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นแนวคิดจริยศาสตร์ ที่ผู้วิจัยจะทำการสังเคราะห์ร่วมกับแนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ เพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ สำหรับแก้ปัญหาการดำเนินธุรกิจที่ขาดจริยธรรม มีหลักปฏิบัติที่นำไปสู่ประโยชน์สุขหรือความสุข มีวิธีการดำเนินชีวิตประจำวันที่ไม่ตึงหรือเข้มงวดจนเกินไปให้ลำบาก (อัตตภิณฑานุโยค) และไม่หย่อนจนเกินไปแบบการปฏิบัติที่หมกมุ่นมัวเมาในอยู่ด้วยความสุขในกามทั้งหลาย (กามสุขัลลิกานุโยค)<sup>๑๖</sup> หลักการนี้ตีความทางธุรกิจได้ว่า “การทำประโยชน์ให้ธุรกิจ คือผลกำไรพอเหมาะ”<sup>๑๗</sup> และเป็นการทำประโยชน์ให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คือทั้งประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

จากประเด็นที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยม ในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ ที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ทำให้ธุรกิจเกิดปัญหาพฤติกรรมของการขาดจริยธรรม<sup>๑๘</sup> ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และทำการสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเข้ากับแนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ เพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ทำให้มีการดำเนินธุรกิจอย่างมีจริยธรรม โดยทุกฝ่ายได้สำนึกในหน้าที่ มีความรับผิดชอบร่วมกัน อันจะนำไปสู่เป้าหมายขององค์กร<sup>๑๙</sup> และประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

## วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ ที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ
๒. เพื่อวิเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ
๓. เพื่อสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ

<sup>๑๕</sup> วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐

<sup>๑๖</sup> สุนทร ฌ รังสี, พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๕๐๗-๕๐๘.

<sup>๑๗</sup> ศันสนีย์ ชุมพลบุญชร, “พัฒนาการความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในมุมมองพระพุทธศาสนา”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๖๑.

<sup>๑๘</sup> Nash, Laura, L Good Intentions Aside, (Boston : Harvard Business School Press, 1990), p 5-6 ; สุภาวดี นัมณศรีธรรม, ธุรกิจกับพุทธจริยศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐-๑๑.

<sup>๑๙</sup> นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ, อินตา ศิริวรรณ, “การบริหารแบบมีส่วนร่วม”, วารสารมหาจุฬาลงกรณ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑) : ๑๗๖.

## วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) เป็นการวิเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill) และหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัยดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) เอกสารที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙, แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยม (Utilitarianism)<sup>๒๐</sup> ในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill)

๒. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ คุชฌินิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และหนังสือ ตลอดจนสื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ที่เกี่ยวข้อง

๓. ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล

๔. นำเสนอผลการวิจัย

## ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ได้ข้อสรุปตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

๑. จากการวิเคราะห์ แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ ที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ สรุปได้ว่า หลักความสุขหรือหลักประโยชน์สุขสูงสุด เป็นหลักการที่ให้ความสำคัญที่ “ผลลัพธ์ของการกระทำ” และเป็นการกระทำเพื่อการมีชีวิตที่ดีของคนส่วนใหญ่ในสังคม แต่หลักการนี้มีปัญหา คือ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับ ผู้กระทำ วิธีการกระทำ และคนส่วนน้อยในสังคมถูกละเลย เนื่องจากหลักการนี้ให้ความสำคัญที่ผลลัพธ์ของการกระทำ เมื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ องค์การธุรกิจจึงมุ่งที่ “การทำให้กำไรสูงสุด” ซึ่งเป็นเป้าหมาย หรือผลลัพธ์ของการทำธุรกิจเป็นหลัก และเป็นสาเหตุที่ทำให้ องค์การธุรกิจที่ดำเนินธุรกิจโดยใช้แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ อยู่ได้มาจนถึงปัจจุบัน แต่หลักการนี้ก็สร้างปัญหามากมาย เพราะไม่ได้ให้ความสำคัญกับ “ผู้กระทำ” ซึ่งหมายถึง เจ้าของธุรกิจ ผู้ประกอบการ นักธุรกิจ หรือบุคลากรทั้งหมดที่อยู่ในองค์การธุรกิจ ขาดความชัดเจนในเรื่องแรงจูงใจ หรือเจตนาในการทำธุรกิจ โดยผู้กระทำจะมีเจตนาในการทำธุรกิจที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ ขึ้นอยู่กับผลกำไรที่ได้รับว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ นอกจากนี้ แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับ “วิธีการกระทำ” อีกด้วย ทำให้ไม่มีวิธีการทำธุรกิจที่ชัดเจน โดยทำธุรกิจด้วยวิธีไหนก็ได้ขอให้ได้กำไรสูงสุดตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ จึงเกิดการแข่งขันที่ไม่

<sup>๒๐</sup> John Stuart Mill, “Utilitarianism”, in *Ethical Theories : A Book of Reading*, ed., A. I. Melden.

เป็นธรรม มีการทุจริตมากมายเกิดขึ้น ขาดจริยธรรมในการทำธุรกิจ เป็นต้น และสุดท้ายปัญหาก็กลับมากระทบองค์กรธุรกิจเอง เช่น ปัญหาเนื่องจากการทำผิดกฎหมาย หรือปัญหาจากการเอาเปรียบผู้บริโภค ส่งผลทำให้ผู้บริโภคไม่ใช้สินค้าหรือบริการ ดังนั้น เพื่อการเป็นองค์กรธุรกิจที่ดีและมีจริยธรรมในการทำธุรกิจ คือเป็นองค์กรธุรกิจที่สร้างประโยชน์สุข ทั้งบุคลากรในองค์กรและทุกคนในสังคมที่เกี่ยวข้อง แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ ที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจในปัจจุบัน จะต้องมีการปรับปรุงเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ

๒. จากการวิเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ สรุปได้ว่า หลักมัชฌิมาปฏิปทาให้ความสำคัญทั้งผู้กระทำ วิธีการกระทำ และผลลัพธ์ของการกระทำของธุรกิจ สำหรับความต้องการในผลลัพธ์ของการกระทำในทางธุรกิจ คือกำไร ก็เพื่ออำนวยความสะดวกในการพัฒนามนุษย์ผ่าน ๓ ขั้นตอน คือ ๑) ทำให้เกิดสะดวกสบายและมีความปลอดภัย ๒) มีจิตที่ดีบริสุทธิ์ และ ๓) มีเสรีภาพภายในจิตใจ หรือ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการพัฒนามนุษย์<sup>๒๑</sup> เมื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ทำให้ “ผู้กระทำ” ใช้ปัญญาในการทำธุรกิจประกอบการมีเจตนาที่ดีเป็นตัวนำ มีวิธีการกระทำธุรกิจด้วยการมีศีลธรรมรองรับ และมีความมุ่งมั่นในผลลัพธ์ของการกระทำ คือทำให้เกิดประโยชน์สุข ทั้งบุคลากรในองค์กรและทุกคนในสังคมที่เกี่ยวข้อง และเนื่องจากหลักมัชฌิมาปฏิปทาให้ความสำคัญทั้ง ผู้กระทำ วิธีการกระทำ และผลลัพธ์ของการกระทำ องค์กรธุรกิจจึงสามารถนำหลักมัชฌิมาปฏิปทาไปประยุกต์ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจได้ ถึงแม้จะใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทาเป็นจริยศาสตร์ธุรกิจตามลำพังก็ตาม แต่เนื่องจากองค์กรธุรกิจที่มีทำธุรกิจอยู่ในปัจจุบัน ที่มีปัญหาด้านจริยธรรมส่วนมากจะใช้แนวคิดของจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ การแก้ปัญหาด้านจริยธรรมโดยเปลี่ยนมาใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทาใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจแทนที่ คงเป็นเรื่องยาก การนำหลักมัชฌิมาปฏิปทาเข้าไปสังเคราะห์เพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจจะเหมาะสมกว่า ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะทำการสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับแนวคิดของจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์เพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ

๓. จากการสังเคราะห์หลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ หลักการที่ได้จากการสังเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ และหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาท เรียกว่า “หลัก 3R” เป็นแนวคิดจริยศาสตร์ที่ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจที่สมบูรณ์ คือ ให้ความสำคัญทั้งผู้กระทำ วิธีการกระทำ และผลลัพธ์จากการกระทำ โดยหลัก 3R ประกอบด้วย ๑) Right Actor คือ ผู้กระทำใช้ปัญญาในการทำธุรกิจประกอบการมีเจตนาดี ๒) Right Action

<sup>๒๑</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (นครปฐม : บริษัท จ.เจริญอินเตอร์พรีน (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๕๗.

คือ มีวิธีการทำธุรกิจด้วยทักษะที่ดีและมีศีลธรรมรองรับ ๓) Right Commitment คือทำธุรกิจด้วยความมุ่งมั่นในผลลัพธ์ เพื่อประโยชน์สุขของทุกคน หลัก 3R เป็นหลักการให้ความสำคัญกับ ทรัพยากร “มนุษย์” ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ทำให้ทรัพยากร “มนุษย์” เป็นผู้มีเป้าหมายในตัวเอง โดยเน้นให้ผู้กระทำมีเจตนาที่ดี มีวิธีการกระทำที่เน้นหลักศีลธรรม และเน้นผลลัพธ์จากการกระทำ ที่ให้ประโยชน์สุข ทั้งบุคลากรในองค์กรและทุกคนในสังคมที่เกี่ยวข้อง

## วิจารณ์

หลักการที่ได้จากการสังเคราะห์แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในทัศนะของจอห์น สจ๊วต มิลล์ และหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ หลัก 3R เป็นหลักการที่สามารถประยุกต์เพื่อแก้ปัญหาการทำธุรกิจได้ทั้งในเรื่อง การขาดจริยธรรมในการทำธุรกิจ ผลกำไร ผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

### ๑. หลัก 3R สนองตอบเป้าหมายของมนุษย์ในการมีชีวิตที่ดี

เมื่อธุรกิจนำหลัก 3R ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ทำให้การดำเนินชีวิตไปสู่การมีชีวิตที่ดี เพราะเป็นหลักการที่เป็นแนวทางในการทำธุรกิจที่ให้ความสำคัญกับผู้กระทำที่มีเจตนาดีเป็นตัวนำ ไปสู่วิธีการกระทำที่มีหลักศีลธรรมเป็นฐานในการปฏิบัติ และมีความมุ่งมั่นในผลลัพธ์ของการกระทำ เพื่อประโยชน์สุขของทุกคนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการทำให้เป็นการดำเนินชีวิตไปสู่การมีชีวิตที่ดี

### ๒. หลัก 3R สนองตอบเป้าหมายขององค์กรธุรกิจในการเป็นองค์กรธุรกิจที่ดี

เมื่อธุรกิจนำหลัก 3R ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ทำให้หลักการนี้นอกจากจะให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ของธุรกิจในเรื่องกำไรแล้ว ยังให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ของธุรกิจในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย

### ๓. หลัก 3R สนองตอบเป้าหมายขององค์กรธุรกิจในการเป็นองค์กรธุรกิจที่ยั่งยืน

เมื่อธุรกิจนำหลักการ 3R ใช้เป็นจริยศาสตร์ธุรกิจ ทำให้องค์กรธุรกิจมีความยั่งยืน เพราะหลักการนี้ให้ความสำคัญทั้ง ผู้กระทำ วิธีการกระทำ และผลลัพธ์ของการกระทำ จึงทำให้เป็นธุรกิจที่สมบูรณ์ทั้งตัวระบบธุรกิจ<sup>๒๒</sup> และบุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่ในองค์กร มีคุณสมบัติที่ดี เพื่อใช้ปฏิบัติงานอย่างครบถ้วน

<sup>๒๒</sup> Stephen P. Robbins and Mary Coulter, **Management**, 7 Edition, (Prentice Hall : New Jersey, 2002), p 13.

## ข้อเสนอแนะ

อย่างไรก็ดี ถึงแม้จะมีการวิจารณ์ว่า เมื่อธุรกิจนำหลักการ ระบบธุรกิจ 3R ใช้เป็นจริยศาสตร์ ธุรกิจแล้ว ธุรกิจก็หนีไม่พ้นการที่ต้องทำกำไรสูงสุดอยู่ดี ผู้วิจัยก็ไม่ปฏิเสธ แต่ถ้าพิจารณาเพิ่มอีกว่า กรณีองค์กรธุรกิจใช้แนวคิดจริยศาสตร์ประโยชน์นิยมในแบบของ จอห์น สจ๊วต มิลล์ ตามล้าพัง แม้จะทำให้สามารถทำผลกำไรได้สูงสุดตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ หรือทำได้มากกว่าที่ตั้งเป้าหมายไว้ ธุรกิจอาจจะมีความมั่งคั่ง แต่ขาดความมั่นคง และยั่งยืน อย่างแน่นอน เพราะถ้าทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นตัวขับเคลื่อนธุรกิจมีเจตนาที่ไม่ดี พร้อมทั้งไม่ใส่ใจในการทำธุรกิจด้วยการมีหลักศีลธรรมรองรับ ปัญหาที่เกิดขึ้นอาจเกิดจากการทำผิดกฎหมาย หรือการขาดจริยธรรมในการทำธุรกิจ เป็นต้น อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ธุรกิจล่มสลายในที่สุด ซึ่งแตกต่างจากธุรกิจใช้แนวคิดจริยศาสตร์ธุรกิจที่ยึด “หลัก 3R” ที่มีความชัดเจน หรือให้ความสำคัญทั้งผู้กระทำ วิธีการกระทำ และผลลัพธ์จากการกระทำ โดยผู้กระทำมีเจตนาที่ดีเป็นตัวนำ มีวิธีการกระทำที่มีหลักศีลธรรมรองรับ และมีความมุ่งมั่นในผลลัพธ์จากการกระทำธุรกิจ ที่ให้ประโยชน์สุขทั้งบุคลากรภายในองค์กรและทุกคนในสังคมที่เกี่ยวข้อง ส่งผลทำให้องค์กรธุรกิจมีความมั่งคั่ง ความมั่นคง และยั่งยืน

## บรรณานุกรม

- กัลยารัตน์ ธีระชนชัยกุล. **จริยธรรมทางธุรกิจ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๗.
- ธเนศ เตชะเสน, พลวัฒน์ ชุมสุข, “ทุนมนุษย์ในทางเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ”, **วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙).
- นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ, อินดา ศิริวรรณ, “การบริหารแบบมีส่วนร่วม”, **วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ**, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑).
- ปรีชา ช้างขวัญยืน, ทุนนิยมกับพระพุทธศาสนา. **วารสารพุทธศาสนศึกษา** ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม – เมษายน ๒๕๕๕.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), **เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. นครปฐม : บริษัท จ.เจริญอินเตอร์พรีน (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๕๗.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๙.
- วันชัย สุขตาม, “การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์”, **วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙).

วิศย์ วิทเวทย์. **จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๗, กรุงเทพมหานคร:

อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๗.

สุนทร ณ รั้งสี, **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**, พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

สุภาวดี นัมคณิสสรณ์. **ธุรกิจกับพุทธจริยศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ศันสนีย์ ชุมพลบุญชร. “พัฒนาการความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจในมุมมองพระพุทธศาสนา”.

**สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

อนิวัช แก้วจำนงค์. **จริยธรรมทางธุรกิจ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ สงขลา: นำศิลป์โฆษณา, ๒๕๕๖.

John Stuart Mill, “Utilitarianism”, in **Ethical Theories : A Book of Reading**, ed., A. I. Melden.

Mill, J. S. **Utilitarianism**, London : Parker, Son, and Bourn, West Stand, 1863.

Mill, J. S. **Utilitarianism, On Liberty, Essay on Bentham**. edited by Mary Warnock. 6<sup>th</sup>

Ohio: The world publishing company, 1970.

Milton Frieman, “**The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits**”, in

Perspective in Business Ethics, International Edition, edited by Laura Pincus

Hartman, Singapore : McGraw Hill, 1998.

Philip, Stokes, **Philosophy 100 Essential Thinkers: the Ideas that have shaped Our**

**World**, UK: Arcturus Publishing, 2012.

Stephen P. Robbins and Mary Coulter, **Management**, 7 Edition, Prentice Hall : New Jersey,

2002